HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

15 aprilie 2010 *

În cauza C-518/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de tribunal de grande instance de Paris (Tribunalul de Mare Instanță din Paris) (Franța), prin decizia din 29 octombrie 2008, primită de Curte la 27 noiembrie 2008, în procedura

Fundación Gala-Salvador Dalí,

Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP)

împotriva

Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP),

Juan-Leonardo Bonet Domenech,

* Limba de procedură: franceza.

Eulalia-María Bas Dalí,

María del Carmen Domenech Biosca,

Antonio Domenech Biosca,

Ana-María Busquets Bonet,

Mónica Busquets Bonet,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte de cameră, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii E. Juhász, J. Malenovský (raportor) și D. Šváby, judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,
grefier: domnul N. Nanchev, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 12 noiembrie 2009,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Fundación Gala-Salvador Dalí și Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP), de P.-F. Veil, avocat;

— pentru guvernul francez, de domnul G. de Bergues și de doamna B. Beaupère-Manokha, în calitate de agenți;

— pentru guvernul spaniol, de domnul M. Muñoz Pérez, în calitate de agent;

— pentru guvernul italian, de doamna G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de doamna W. Ferrante, avvocato dello Stato;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul H. Krämer și de doamna C. Vrignon, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 17 decembrie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 6 alineatul (1) și a articolului 8 alineatele (2) și (3) din Directiva 2001/84/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 27 septembrie 2001 privind dreptul de suită în beneficiul autorului unei opere de artă originale (JO L 272, p. 32, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 240).

2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unui litigiu între Fundación Gala-Salvador Dalí și Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (denumită în continuare „VEGAP"), pe de o parte, și Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (denumită în continuare „ADAGP"), precum și domnul Bonet Domenech, doamnele Bas Dalí și Domenech Biosca, domnul Domenech Biosca, doamnele Ana-María Busquets Bonet și Mónica Busquets Bonet, pe de altă parte, care sunt membrii familiei pictorului Salvador Dalí, cu privire la sumele aferente dreptului de suită perceput asupra vânzărilor operelor de artă ale acestuia din urmă.

Cadrul juridic

Directiva 2001/84

3 Considerentele (3) și (4) ale Directivei 2001/84 prevăd:

„(3) Scopul dreptului de suită este de a asigura că autorii operelor de artă plastică sau grafică beneficiază de succesul economic al operelor lor de artă originale. Acesta are rolul de a restabili echilibrul între situația financiară a autorilor operelor de artă plastică sau grafică și cea a altor creatori care beneficiază de exploatarea succesivă a operelor lor.

(4) Dreptul de suită face parte integrantă din dreptul de autor și constituie o prerogativă esențială a autorilor. Impunerea unui astfel de drept în toate statele membre răspunde necesității de a asigura creatorilor un nivel de protecție adecvat și standardizat."

4 Potrivit considerentelor (9) și (10) ale directivei menționate:

„(9) Dreptul de suită este în prezent prevăzut prin legislația internă a majorității statelor membre. Asemenea acte cu putere de lege, în cazul în care există, prezintă anumite diferențe, în special în ceea ce privește operele care intră sub incidența lor, beneficiarii dreptului, procentul aplicat, tranzacțiile care impun plata unor drepturi de autor și baza de calcul a acestora. Aplicarea sau neaplicarea unui astfel de drept are un impact semnificativ asupra mediului concurențial din cadrul pieței interne, în măsura în care existența sau absența obligației de plată

care rezultă din dreptul de suită reprezintă un element ce trebuie luat în calcul de către fiecare persoană care dorește să vândă o operă de artă. Prin urmare, acest drept reprezintă un factor care contribuie la denaturarea concurenței și la deplasări ale vânzărilor în cadrul Comunității.

(10) Astfel de neconcordanțe legate de existența dreptului de suită și de aplicarea acestuia de către statele membre au un efect negativ direct asupra bunei funcționări a pieței interne a operelor de artă, astfel cum este prevăzut la articolul 14 din [Tratatul CE]. Într-o astfel de situație, articolul 95 din tratat constituie temeiul juridic adecvat."

5 Considerentele (13)-(16) ale aceleiași directive sunt redactate după cum urmează:

„(13) Diferențele existente între legislații ar trebui eliminate atunci când acestea au un efect negativ asupra funcționării pieței interne, iar apariția oricăror noi diferențe în acest sens ar trebui împiedicată. Nu este necesar să se elimine sau să se împiedice apariția diferențelor care nu pot aduce atingere funcționării pieței interne.

(14) O condiție prealabilă pentru buna funcționare a pieței interne constă în existența unui mediu concurențial nedenaturat. Existența unor diferențe între dispozițiile de drept intern privind dreptul de suită denaturează concurența și determină deplasări ale vânzărilor în cadrul Comunității, ducând la o tratare diferențiată a artiștilor în funcție de locul vânzării operelor acestora. Prin urmare, problema în discuție implică o serie de aspecte transnaționale care nu pot fi reglementate

satisfăcător prin intervenția statelor membre. Absența unor măsuri comunitare în acest sens ar fi contrară cerinței prevăzute în tratat, care impune corectarea oricăror denaturări ale concurenței și a inegalității de tratament.

(15) Dată fiind amploarea discrepanțelor dintre dispozițiile de drept intern, este necesar să se adopte măsuri de armonizare menite să elimine neconcordanțele dintre legislațiile statelor membre în domeniile în care aceste neconcordanțe pot crea sau menține denaturări ale concurenței. Cu toate acestea, nu este necesar să se armonizeze fiecare dispoziție de drept intern a statelor membre privind dreptul de suită și, pentru a conferi un domeniu maxim de acoperire dispozițiilor de drept intern, este suficient să se limiteze armonizarea la acele dispoziții de drept intern care au efectul cel mai direct asupra funcționării pieței interne.

(16) Prin urmare, prezenta directivă respectă, în totalitate, principiile subsidiarității și proporționalității prevăzute la articolul 5 din tratat."

6 Considerentul (27) al Directivei 2001/84 prevede:

„Este de dorit să se precizeze care sunt beneficiarii dreptului de suită, luându-se în considerare principiul subsidiarității. Nu se recomandă luarea de măsuri prin prezenta directivă în domeniul dreptului de succesiune în vigoare în statele membre. Totuși, avânzii-cauză ai autorului trebuie să poată beneficia pe deplin de dreptul de suită după decesul acestuia, cel puțin după expirarea perioadei de tranziție menționate anterior."

7 Articolul 1 din directiva menționată, intitulat „Obiectul dreptului de suită", prevede la alineatul (1):

„Statele membre prevăd, în beneficiul autorului unei opere originale de artă, un drept de suită, definit ca un drept inalienabil și la care nu se poate renunța nici chiar anticipat, de a încasa un procent din prețul de vânzare obținut la orice revânzare a operei ulterioară primei înstrăinări a operei de către autor."

8 Sub titlul „Beneficiarii dreptului de suită", articolul 6 din aceeași directivă cuprinde un alineat (1) redactat după cum urmează:

„Dreptul menționat la articolul 1 se plătește autorului operei și, sub rezerva articolului 8 alineatul (2), după decesul acestuia, avânzilor-cauză ai acestuia."

9 Sub titlul „Durata de protecție a dreptului de suită", articolul 8 alineatele (1)-(3) din aceeași directivă prevede:

„(1) Durata de protecție a dreptului de suită corespunde celei menționate la articolul 1 din Directiva 93/98/CEE [a Consiliului din 29 octombrie 1993 privind armonizarea duratei de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe (JO L 290, p. 9, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 141), potrivit căruia dreptul de autor asupra unei opere literare sau artistice în înțelesul articolului 2 din Convenția de la Berna se aplică pe întreaga durată de viață a autorului și încă 70 de ani după decesul său].

(2) Prin derogare de la alineatul (1), acelor state membre care nu aplică imediat (de la data intrării în vigoare menționată la articolul 13) dreptul de suită nu li se impune, pentru o perioadă care expiră la 1 ianuarie 2010, să aplice dreptul de suită în beneficiul avânzilor-cauză ai artistului după decesul acestuia.

(3) Un stat membru căruia i se aplică alineatul (2) poate dispune de un termen suplimentar, dar care nu depășește doi ani, dacă este necesar, pentru a da posibilitatea agenților economici din statul membru în cauză să se adapteze treptat la sistemul dreptului de suită, păstrându-și în același timp viabilitatea economică, înainte ca acelui stat membru să i se ceară să aplice dreptul de suită în beneficiul avânzilor-cauză ai artistului după decesul acestuia. [...]"

10 Sub titlul „Punere în aplicare", articolul 12 din Directiva 2001/84 prevede la alineatul (1) primul paragraf:

„Statele membre adoptă actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma prezentei directive până la 1 ianuarie 2006. Statele membre informează de îndată Comisia cu privire la aceasta."

Dreptul național

11 Legea nr. 2006-961 din 1 august 2006 privind drepturile de autor și drepturile conexe în societatea informațională (JORF din 3 august 2006, p. 11529), care a transpus în dreptul intern francez Directiva 2001/84, a modificat articolul L. 122-8 din Codul

proprietății intelectuale (Code de la propriété intellectuelle, denumit în continuare „CPI"), articol al cărui prim paragraf, în urma modificării, are următorul cuprins:

„Autorii unor opere originale de artă plastică și grafică, resortisanți ai unui stat membru al Comunității Europene sau ai unui stat care este parte la Acordul privind Spațiul Economic European, se bucură de un drept de suită ce reprezintă un drept inalienabil de a primi o parte din prețul oricărei vânzări a unei lucrări ulterior primei înstrăinări a operei de către autor sau de către avânzii-cauză ai acestuia, atunci când un profesionist al pieței obiectelor de artă intervine în calitate de vânzător, de cumpărător sau de intermediar. […]"

12 Potrivit articolului L. 123-7 din CPI, care nu a fost modificat cu ocazia transpunerii Directivei 2001/84:

„După decesul autorului, dreptul de suită menționat la articolul L. 122-8 va reveni moștenitorilor acestuia și, în ceea ce privește uzufructul prevăzut la articolul L.123-6, soțului sau soției acestuia, cu excluderea tuturor legatarilor și a avânzilor-cauză, pentru anul calendaristic curent și pentru următorii 70 de ani."

Acțiunea principală și întrebările preliminare

13 Pictorul Salvador Dalí a decedat la 23 ianuarie 1989 în Figueras (Spania), la succesiunea sa având vocație cinci moștenitori legali. Prin testamentul din 20 septembrie 1982, acesta desemnase statul spaniol ca legatar universal, în sensul dreptului succesoral francez, al drepturilor sale de proprietate intelectuală. Aceste drepturi sunt

administrate de Fundación Gala-Salvador Dalí, fundație de drept spaniol creată în 1983 la inițiativa și sub controlul pictorului.

14 În 1997, Fundación Gala-Salvador Dalí a încredințat VEGAP, societate de drept spaniol, un mandat exclusiv, valabil la nivel mondial, de gestiune colectivă și de exercitare a drepturilor de autor asupra operei lui Salvador Dalí.

15 Pe de altă parte, VEGAP se află într-un raport juridic contractual cu entitatea omologă a sa din Franța, ADAGP, care este însărcinată cu gestionarea drepturilor de autor ale lui Salvador Dalí pentru teritoriul francez.

16 Începând din anul 1997, ADAGP a colectat sumele aferente drepturilor de exploatare a operei lui Salvador Dalí, care au fost transferate, prin intermediul VEGAP, către Fundación Gala-Salvador Dalí, cu excepția dreptului de suită. Astfel, în aplicarea dispozițiilor articolului L. 123-7 din CPI, ce rezervă beneficiul dreptului de suită exclusiv moștenitorilor, cu excluderea legatarilor și a avânzilor-cauză ADAGP, a plătit în mod direct sumele aferente dreptului de suită moștenitorilor lui Salvador Dalí.

17 Considerând că, potrivit testamentului lui Salvador Dalí și în temeiul dreptului spaniol, trebuia ca dreptul de suită perceput cu ocazia vânzărilor lucrărilor artistului la licitații, pe teritoriul francez, să îi fie transferat, la 28 decembrie 2005, Fundación Gala-Salvador Dalí, precum și VEGAP au cerut tribunal de grande instance de Paris obligarea ADAGP la plata sumelor aferente acestui drept. Instanța menționată a solicitat intervenția moștenitorilor pictorului pentru ca hotărârea ce urma să se pronunțe să le fie declarată opozabilă.

18 În aceste condiții, tribunal de grande instance de Paris a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) […] ulterior Directivei [2001/84], [Republica Franceză] poate menține un drept de suită rezervat moștenitorilor, cu excluderea legatarilor sau a avânzilor-cauză?

2) Dispozițiile tranzitorii ale articolului 8 alineatele (2) și (3) din Directiva [2001/84] permit [Republicii Franceze] să aibă un regim derogatoriu?"

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare

19 Guvernul spaniol, precum și reclamantele din acțiunea principală contestă, în observațiile scrise pe care le-au prezentat, admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

20 În această privință, părțile menționate susțin că, având în vedere faptele din acțiunea principală, pentru stabilirea avânzilor-cauză ai autorului operei, în sensul articolului

6 alineatul (1) din Directiva 2001/84, nu este aplicabil dreptul francez, ci exclusiv dreptul succesoral spaniol, deoarece pictorul Salvador Dalí, de naționalitate spaniolă, a decedat la domiciliul său din Figueras, în Spania. În consecință, acestea consideră că problema compatibilității articolului L. 123-7 din CPI cu Directiva 2001/84 este lipsită de pertinență pentru rezultatul litigiului din acțiunea principală, care ar trebui soluționat numai prin prisma dreptului spaniol.

21 Totuși, nu revine Curții competența de a se pronunța, în cadrul unei trimiteri preliminare, cu privire la interpretarea unor dispoziții naționale, în special a celor din domeniul dreptului internațional privat, și nici de a statua dacă interpretarea pe care instanța de trimitere o dă acestora este corectă. Astfel, Curtea trebuie să ia în considerare, în cadrul repartizării competențelor între aceasta din urmă și instanțele naționale, contextul de fapt și normativ, astfel cum este definit în decizia de trimitere, în care se încadrează întrebările preliminare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 februarie 2008, Dynamic Medien, C-244/06, Rep., p. I-505, punctul 19 și jurisprudența citată).

22 Or, reiese din cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare că aceasta se întemeiază pe premisa potrivit căreia dreptul francez și în special articolul L. 123-7 din CPI este aplicabil litigiului din acțiunea principală. Din moment ce instanța de trimitere își pune problema interpretării articolului 6 alineatul (1) și a articolului 8 alineatele (2) și (3) din Directiva 2001/84 pentru a aprecia compatibilitatea cu aceste din urmă dispoziții a articolului L. 123-7 menționat, cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare nu se dovedește a fi vădit lipsită de pertinență pentru soluționarea litigiului din acțiunea principală.

23 Ținând seama de cele ce precedă, cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare trebuie declarată admisibilă.

Cu privire la fond

Cu privire la prima întrebare

24 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2001/84 trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții de drept intern, precum articolul L. 123-7 din CPI, care rezervă beneficiul dreptului de suită numai moștenitorilor legali ai artistului, cu excluderea legatarilor testamentari.

25 Cu titlu preliminar, trebuie amintită jurisprudența constantă a Curții potrivit căreia, în vederea interpretării unei dispoziții de drept comunitar, trebuie să se țină seama nu numai de termenii utilizați, ci și de contextul în care se înscrie aceasta, precum și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte respectiva dispoziție (a se vedea Hotărârea din 17 noiembrie 1983, Merck, 292/82, Rec., p. 3781, punctul 12, Hotărârea din 14 octombrie 1999, Adidas, C-223/98, Rec., p. I-7081, punctul 23, Hotărârea din 7 iunie 2005, VEMW și alții, C-17/03, Rec., p. I-4983, punctul 41, precum și Hotărârea din 10 septembrie 2009, Eschig, C-199/08, Rep., p. I-8295, punctul 38).

26 În această privință, trebuie să se arate, de la început, că modul de redactare a Directivei 2001/84 nu cuprinde nicio indicație cu privire la noțiunea „avânzi-cauză" ai autorului operei menționată la articolul 6 alineatul (1) din aceasta. În lipsa oricărei definiții exprese a acestei noțiuni, trebuie să se examineze obiectivele care au stat la baza adoptării Directivei 2001/84.

27 Referitor la acest aspect, trebuie amintit că adoptarea Directivei 2001/84 are la origine un dublu obiectiv, și anume, pe de o parte, după cum reiese din considerentele

(3) și (4) ale acesteia, să se asigure că autorii operelor de artă plastică și grafică beneficiază de succesul economic al creațiilor lor. Pe de altă parte, astfel cum precizează considerentele (9) și (10) ale acestei directive, se intenționează să se pună capăt denaturării concurenței pe piața obiectelor de artă, plata unui drept de suită în anumite state membre putând conduce la deplasarea vânzărilor de opere de artă în statele membre în care acesta nu se aplică.

28 Primul obiectiv urmărește să asigure un anumit nivel de remunerare artiștilor. Tocmai pentru acest motiv, dreptul de suită este definit ca inalienabil și nu poate face obiectul unei renunțări anticipate, în conformitate cu articolul 1 alineatul (1) din Directiva 2001/84.

29 Or, realizarea acestui prim obiectiv nu se dovedește în niciun caz a fi compromisă prin devoluțiunea dreptului de suită anumitor categorii de subiecte de drept cu excluderea altora, după decesul artistului, devoluțiune ce prezintă un caracter accesoriu în raport cu acest obiectiv.

30 În ceea ce privește al doilea obiectiv, a reieșit că este indispensabil să se prevadă o armonizare cu privire la operele de artă și la vânzările care implică plata dreptului de suită, precum și cu privire la baza de evaluare și la procentul acestuia. Astfel, după cum reiese în mod clar din considerentul (9) al directivei, legiuitorul Uniunii a intenționat să remedieze situația în care vânzările de opere de artă ar fi concentrate în statele membre în care dreptul de suită fie nu se aplică, fie se aplică într-un procent inferior celui în vigoare în alte state membre, în detrimentul caselor de licitații sau al altor comercianți de obiecte de artă de pe teritoriul acestor din urmă state membre.

31 Acest al doilea obiectiv explică alegerea temeiului juridic care s-a aflat la baza adoptării Directivei 2001/84, și anume articolul 95 CE. Respectiva alegere confirmă că această adoptare se înscrie în cadrul apropierii actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre care au ca obiect instituirea și funcționarea pieței interne. În consecință, astfel cum reiese din considerentele (13) și (15) ale aceleiași directive, nu este necesar să se elimine diferențele dintre legislațiile naționale care nu pot aduce atingere funcționării pieței interne și, pentru a conferi un domeniu maxim de acoperire dispozițiilor de drept intern, este suficient să se limiteze armonizarea la acele dispoziții de drept intern care au efectul cel mai direct asupra funcționării pieței interne.

32 Această analiză este confirmată de considerentul (27) al Directivei 2001/84, din care reiese că, deși legiuitorul Uniunii a dorit ca avânzii-cauză ai autorului să beneficieze pe deplin de dreptul de suită după decesul autorului, în schimb, acesta nu a considerat, în temeiul principiului subsidiarității, că este oportun să se intervină prin intermediul acestei directive în domeniul dreptului succesoral în vigoare în statele membre, lăsând astfel fiecărui stat membru competența de a defini categoriile de persoane care pot fi calificate, în dreptul lor național, drept avânzi-cauză.

33 Rezultă din cele ce precedă că, în lumina obiectivelor urmărite de Directiva 2001/84, statele membre dispun de libertatea de decizie legislativă proprie pentru a stabili categoriile de persoane care pot beneficia de dreptul de suită după decesul autorului unei opere de artă.

34 În consecință, nicio dispoziție a Directivei 2001/84 nu permite să se considere că legiuitorul Uniunii a intenționat să înlăture aplicarea normelor privind coordonarea dintre diferite sisteme de drept intern în materie succesorală, în special a celor din domeniul dreptului internațional privat, destinate să soluționeze un conflict de legi precum cel avut în vedere în litigiul din acțiunea principală.

35 Rezultă că revine instanței de trimitere, în vederea aplicării dispoziției naționale prin care se transpune articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2001/84, obligația de a ține seama în mod corect de toate normele pertinente care vizează soluționarea conflictelor de legi în materia devoluțiunii succesorale a dreptului de suită.

36 În aceste condiții, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2001/84 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei dispoziții de drept intern, precum cea în cauză în acțiunea principală, ce rezervă beneficiul dreptului de suită numai moștenitorilor legali ai artistului, cu excluderea legatarilor testamentari. În consecință, revine instanței de trimitere, în vederea aplicării dispoziției naționale prin care se transpune articolul 6 alineatul (1), obligația de a ține seama în mod corect de toate normele pertinente care vizează soluționarea conflictelor de legi în materia devoluțiunii succesorale a dreptului de suită.

Cu privire la a doua întrebare

37 A doua întrebare adresată de instanța de trimitere privește aspectul de a ști dacă dispozițiile derogatorii prevăzute la articolul 8 alineatele (2) și (3) din Directiva 2001/84 trebuie să fie interpretate în sensul că autorizează, cu titlu tranzitoriu, menținerea dispozițiilor în cauză ale CPI.

38 Cu toate acestea, având în vedere răspunsul dat la prima întrebare, nu este necesar să se răspundă la această a doua întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

39 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 2001/84/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 27 septembrie 2001 privind dreptul de suită în beneficiul autorului unei opere de artă originale trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei dispoziții de drept intern, precum cea în cauză în acțiunea principală, ce rezervă beneficiul dreptului de suită numai moștenitorilor legali ai artistului, cu excluderea legatarilor testamentari. În consecință, revine instanței de trimitere, în vederea aplicării dispoziției naționale prin care se transpune articolul 6 alineatul (1), obligația de a ține seama în mod corect de toate normele pertinente care vizează soluționarea conflictelor de legi în materia devoluțiunii succesorale a dreptului de suită.

Semnături